

ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

2005 р., Т.М. Калюжна

завідувач відділом екстернату

Міжгалузевого інституту безперервної освіти

Національного гірничого університету

Реформування освітнього простору України з урахуванням приєднання нашої держави до Болонської декларації має зупинити загрозливу тенденцію, що спостерігається останнім часом – погіршення якості навчання. Вирішення проблеми підвищення якості освітніх послуг забезпечить не тільки формальне, юридичне, а і фактичне входження України до Європейського освітнього простору. В даний час освітня система нашої держави хоч і повільно, з зупинками і відхиленнями, та все ж поступово і незворотно трансформується у систему безперервної освіти.

Методологічною суттю формування сучасної концепції безперервної освіти має стати: формування її „вертикальної” інтеграції (наступність опанування окремих освітніх рівнів) і „горизонтальної” інтеграції (урахування впливу на освітній процес навчального закладу, родини, неформального оточення, засобів масової інформації тощо); поєднання загальної, політехнічної і професійної освіти; гнучкість системи; розмаїття змісту, засобів і педагогічних методик; часу і місця навчання, можливість вільного їх вибору („трансферна” складова); рівноправна оцінка і визнання отриманих знань не за способом чи місцем їхнього одержання, а за фактичним результатом („накопичувальна” складова); визначення шляхів поєднання потреб суспільства і особистості тощо.

Напрацювання вітчизняних вчених, педагогів, досвід провідних вищих навчальних закладів [1; 2], практична педагогічна діяльність у гірничому університеті переконливо свідчать, що один із перспективних напрямів підвищення ефективності навчального процесу, направлених на кінцеву мету – підвищення якості безперервної фахової освіти дорослих – це *індивідуалізація* освіти.

Метою статті є аналіз екстернатної форми підготовки фахівців в умовах технічного університету, вивчення контингенту екстернів – як потенційних користувачів освітніх послуг вищого навчального закладу,

Екстернатна форма ступеневої підготовки фахівців, що започаткована у Національному гірничому університеті (НГУ) починаючи з 1997 р. як одна з компонент безперервної фахової освіти дорослих, мабуть, чи не найбільше має бути орієнтована на індивідуалізацію навчального процесу.

Характерною особливістю екстернату є мінімальна кількість аудиторних занять і, взагалі – контактного часу „фізичного”, а не віртуального спілкування студентів з викладачами. Істотно, у екстернів самостійна робота є основою всього навчального процесу.

У Міжгалузовому інституті безперервної освіти НГУ були проведені соціологічні дослідження з метою виявлення суттєвих факторів, що впливають на мотивацію дорослих людей, які навчаються за екстернатною формою. У дослідженні приймали участь слухачі, що навчаються за 14 напрямками 26 спеціальностей.

Важливим фактором, що впливає на вибір методик і технологій навчання є проміжок часу між отриманням попереднього освітнього (освітньо-кваліфікаційного) рівня та початком навчання в екстернаті. Він суттєво різниться навіть для однієї і тієї ж категорії слухачів, наприклад, для осіб, що мають дипломи технікумів (середня спеціальна освіта), він становить від 2 до 8 років (рис. 1).

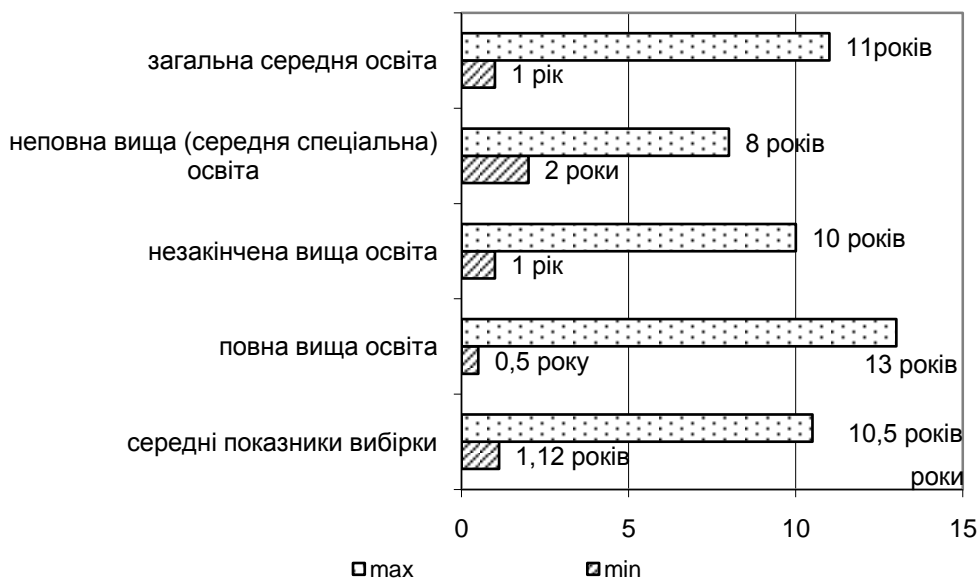

Рис.1. Перерва з часу отримання попереднього освітнього рівня

Особи, які навчаються, мають суттєво різний рівень „стартової” освіти – тобто рівень, отриманий до навчання в екстернаті (рис. 2). Близько 40 % екстернів мають лише середню освіту, в той же час 51 % слухачів – це особи, які вже мають дипломи про повну вищу освіту, але за іншими фахом.

Особливістю зазначеної форми підготовки є також досить широкий спектр віку екстернів – від 18 до 45 років (рис. 3).

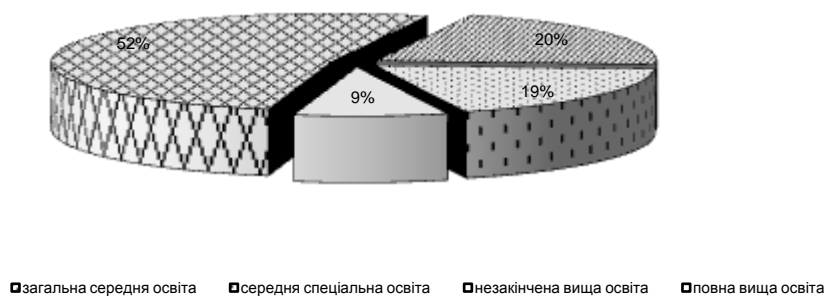

Рис. 2. Освітній рівень екстернів

Необхідність отримання більш вищого кваліфікаційного рівня чи іншої спеціальності людьми різного віку певною мірою підтверджує тезу, що однією з основних ідей реформи освіти на рубежі тисячоліть є ідея її безперервності як нова парадигма мислення людини, що затверджує її прагнення до постійного збагачення потенціалу особистості, професійних можливостей відповідно до ідеалів культури, моральності, професіоналізму, повноцінної самореалізації в житті.

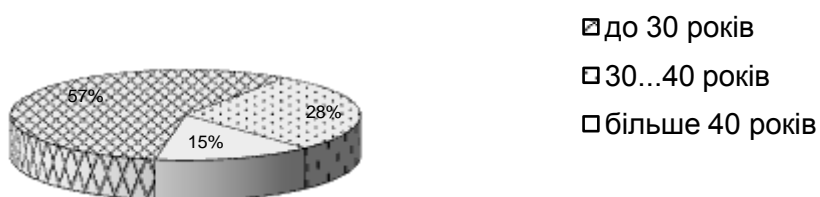

Рис.3. Склад екстернів за віком

Вік екстернів значною мірою обумовлює їх готовність до впровадження і сприймання інноваційних технологій навчання. Про це свідчать результати аналізу рівня знань і вмінь екстернів користуватись засобами обчислювальної техніки та сучасними мережними технологіями (табл. 1).

Таблиця 1.

Рівень самооцінки (анонімне анкетування) та контрольної оцінки (вхідне тестування) знань і вмінь екстернів користуватись засобами обчислювальної техніки та мережними технологіями

№ п/п	Рівень володіння	За результатами анонімного анкетування (осіб/ %)	За результатами вхідного тестування (осіб/ %)
1.	Вільно володіють	36 / 21	34 / 20
2.	Середній рівень	55 / 32	47 / 27
3.	Задовільний рівень	29 / 17	53 / 31
4.	Володіють недостатньо, чи взагалі не володіють	31 / 18	38 / 22
5.	Не визначились	21 / 12	-
	Разом	172 / 100	172 / 100

Вільно володіють чи підтвердили середній рівень знань і навичок 53 % екстернів. В той же час близько 22 % мають лише початковий рівень знань, а навичками користування сучасними мережними технологіями практично не володіють.

Прогрес науки, техніки, інформаційних технологій та суттєві зміни в житті суспільства в цілому зумовили різні тлумачення концепції безперервної освіти. Одним з них є ідея неминучості зміни людиною кількох професій. Зарубіжна статистика свідчить, що представники „білих комірців” міняють роботу 4-6 разів, представники „синіх комірців” і робітники – 20 і більше разів. Пропонується навіть планомірно готувати людей до неминучої зміни роботи. З цієї ідеї виводиться загалом правильна посилка про необхідність широкої політехнічної бази підготовки робітника.

На вибір майбутньої професії впливає також регіональна економічна політика, особисті вподобання чи очікування людей. Близько 27 % екстернів вирішили отримати нову спеціальність (рис. 4.), підтверджуючи тим самим, що особиста мотивація до навчання (попит на освітні послуги), пошук відповідних освітніх ресурсів (пропозицій освітніх послуг) є вирішальними факторами континууму освіти, які в сучасних умовах знаходяться в постійному розвитку.

Цікаві тенденції відслідковуються за результатами аналізу розподілу екстернів, які навчаються в гірничому університеті, за напрямками фахової підготовки (рис. 5).

Зменшується попит на спеціальності економічного і юридичного напрямів, відповідно – все більше дорослих людей бажають отримати кваліфікацію з технологічних спеціальностей. Вважаємо, що дана тенденція буде характерною і в наступні роки. Спеціальності економічного, юридичного напрямів, екологію здебільшого обирають особи жіночої статі, а технологічні, істотно – чоловіки.

В системі безперервної фахової освіти взагалі, і в екстернатній формі зокрема, надзвичайно важливою стає роль і значення наставника, тьютора – в своєму роді куратора – посередника між навчальним закладом, його підрозділами (кафедрами, деканатами, інститутами) та особою, що навчається.

Склад екстернів за фахом роботи та обраною спеціальністю

Рис. 4.

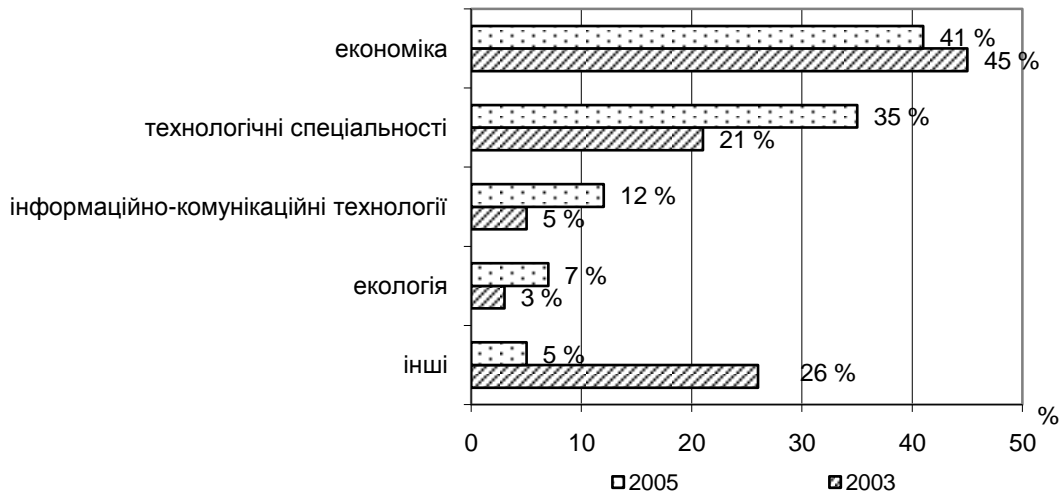

Рис.5.

Розподіл екстернів за напрямками фахової підготовки

Саме тьютор має виконувати функції організатора індивідуального підходу до навчання, де домінують продуктивні, активно-творчі методи, самостійна і творча діяльність проблемно-практичного характеру. Зберігаючи колективно-індивідуальний принцип навчання, кожна особа повинна отримати можливість рухатись вперед зі своїм темпом, засвоюючи необхідний зміст (знання) і технології (практичні навички, вміння) відповідно до державних стандартів освіти. У сфері сучасної безперервної фахової освіти особистість має бути підготовлена до універсальної діяльності, мати не тільки сформовані пізнавальні запити і духовні потреби, а й здатність самостійно їх задовольняти.

Безперервна освіта не зводиться до неперервного навчання і виховання. Освіта, яка не обмежена певним термінами навчання та стінами навчальних закладів, набуває риси життєдіяльності, тобто процесу розвитку особи протягом всього соціально активного життя, а соціальне життя – риси безперервного освітнього процесу.

Отже, сучасна система безперервної освіти має надавати кожній людині можливість підключитися до освітнього процесу на будь-якому етапі її життя. Стає все більш очевидним, що тільки „освіта через усе життя” забезпечує конкурентоспроможність, дасть змогу запобігати вилученню людини з активної професійної діяльності. Безперервна фахова освіта дорослих стає окремою, самостійною галуззю в житті людського суспільства, а швидкий і динамічний розвиток виробничої і соціальної сфер сприяє створенню як теоретичних моделей безперервної освіти, так і накопиченню досвіду їхньої практичної реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття* / Авт. кол.: В. Литвин, В. Андрущенко, А. Гуржій та ін. – К.: Навч. книга, 2004. – Кн. 2: Освіта і наука: творчий потенціал державо- і культурутворення. – 672 с.

2. *Степко М.Ф.* Вища технічна освіта і наука України як фактори суспільного розвитку та інтеграції України у світове співтовариство // Вища школа. – 2004. – № 5-6. – С. 40-53.